

9 (01) 33
KAIKKIEN MAIDEN PROLETAARIT, LIITTYKÄÄ YHTEEN!

F. ENGELS

HISTORIALLISTA MATERIALISMISTA

VALTION KUSTANNUSLIKE KIRJA ⇨ PETROSKOI 1936

141.8 K Engels

KAIKKIEN MAIDEN PROLETAARIT, LIITTYKÄÄ YHTEN!

FRIEDRICH ENGELS

HISTORIAALLISESTA MATERIAALISMISTA

**MARX-ENGELS-LENIN-INSTITUUTIN TOIMITTAMASTA
LAITOKSESTA SUOMENTANUT**

V. OJANEN

VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA PETROSKOI 1936

**TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO**

Фридрих Энгельс
Об историческом материализме

KIRJASTO
TUOVÄNLIKKEEN

HISTORIALLISTA MATERIALIZEDISMISTA¹

Tiedän varsin hyvin, että tämän kirjasen sisältö on pahasti loukkaava isoa osaa brittiläisestä yleisöstä. Mutta jos me mannermaalaiset olisimme vähimmässäkään määrin ottaneet huomioon brittiläisen "arvokkuuden", s.o. brittiläisen poroporvarillisuuden ennakkoluulot, olisimme käyneet päälle vielä pahemmin kuin nyt. Tämä kirjoitus edustaa sitä, mitä me nimitämme "historialliseksi materialismiksi", ja sana materialismi on brittiläisen lukijakunnan valtavan enemmistön korville räikeä epäsointu. "Agnostisismi"² menisi vielä mukiin, mutta materialismi — sula mahdottomuus.

Ja kuitenkin on kaiken uusiaikaisen materialismin, 17:nneeltä vuosisadalta alkaen, alkukotina nimenomaan Englanti.

"Materialismi on Isonbritannian oma poika. Jo sen skolastikko Duns Scotus kysyi itseltään: voiko materia ajatella.

¹ Tämä Engelsin kirjoitus on esipuhe broshyyrin "Sosialismin kehitys utopiasta tieteeksi" englanninkieliseen laitokseen, mistä (esipuheesta) on poistettu kolme ensimmäistä sivua. Tässä julkaisemamme tämän kirjoituksen suomennos on tehty Marx-Engels-Lenin-Instituutin toimittamasta saksankielisestä laitoksesta, johon se on otettu "Neue Zeit"-aikakauslehdestä, jossa Engels sen julkaisi v. 1892 saksalaisena käännöksenä otsikolla "Historiallisesta materialismista". — Toim.

² Agnostisismi johtuu kreikkankielisistä sanoista: a — ei, gnosis — tieto. Agnostikko sanoo: minä en tiedä, onko olemassa objektiivinen todellisuus, jota aistimme kuvastavat, heijastavat, s.o. hän kieltäytyy avoimesti tunnustamasta materialismia. Porvarillisille oppineille on agnostisismi materialismin osittaista tunnustamista. — Toim.

Tehdäkseen tämän ihmeen pakeni hän jumalan kaikkivallan turviin, s. o. pakotti itse teologian saarnaamaan materialismia. Hän oli sitäpaitsi nominalisti¹. Nominalismi on pääaineiksena englantilaisilla materialisteilla, kuten se ylipäänsä on materialismin ensimmäinen ilmaus.

Englantilaisen materialismin todellinen kantaisä on Bacon. Luonnontiede on hänestä tosi tiede ja kokemusperäinen fysiikka luonnontieteen tärkein osa. Anaxagoras homoiomeerineen ja Demokritos atomeineen ovat tavallisesti hänen auktoriteettejaan. Hänen oppinsa mukaan aistit ovat pettämättömät ja kaikkien tietojen lähde. Tiede on kokemustiedettä, järkipäraseen metoodin soveltamista aistillisesti olevaiseen. Induktio, analyysi, vertailu, havainto ja kokeilu ovat järkipäraseen metoodin pääehdot. Ensimmäinen ja tärkein aineelle, materiaalille luontaisista ominaisuuksista on liikunta, ei ainoastaan mekaanisena ja matemaattisena liikuntana, vaan enemmän vielä pyrkimyksenä, elonhenkenä, jännityksenä, materian tuskana (Qual) — käyttäkäsemme Jakob Böhmen sanontaa. Viimemainittujen primitiivisiä muotoja ovat elokkaat, yksilöistävät, materiaalille olennaiset erikoiseroavaisuuksia tuottavat olemusvoimat.²

Baconilla, ensimmäisellä luojallaan, kätkee materialismi vielä naivilla tavalla itseensä kaikinpuolisen kehityksen idun. Runollisen aistillisessa loistossaan katselee mater'ia hymyillen koko ihmistä. Itse aforistisessa opissa sitävastoin vielä vilisee teologisia epäjohdonmukaisuuksia.

¹ Nominalismi — latinankielen sanasta: nomen — nimi — se suunta keskiajan filosofiassa, jonka kannattajat väittivät, että käsitteet ovat vain itse esineiden, olioiden nimiä, että aatteilla, käsitteillä ei ole mitään itsenäistä oloa. Nominalismin vastakohtana edusti toinen suunta — realismi — sitä kantaa, että käsitteet sellaisenaan ovat reaaleja (todella olevaisia). Tämä toinen suunta ilmaisi siis idealismin katsantokannan — Toim.

² Pois on englanninkielisestä tekstistä jätetty Märxin viimeinen lause. Sen sijaan antaa Engels seuraavan selvityksen, jota ei ole saksankielisessä tekstissä:

”Qual’ on tässä filosoofinen sana’eiikki. Qual’ merkitsee sanallisesti tuskaa, k’pua, joka kannustaa johonkin tekoon. Samalla sisällyttää mystikko Böhme saksalaiseen sanaan jotakin latinalaisesta sanasta qualitas (laatu, ominaisuus). Hänen qual’ oli — ulkoapäin aiheutetun tuskan, kivun vastakohtana — aktiivinen periaate, joka syntyy sen alaisena olevan olion, suhteen taikka persoonan spontaanisesta kehityksestä ja vuorostaan aiheuttaa tämän kehityksen”. — Toim.

Edelleen kehittyessään käy materialismi yksipuoliseksi. Hobbes on Baconin materialismin systematisoija. Aistillisuus kadottaa kukkasensa ja muuttuu geometrikan abstraktiseksi aistillisuudeksi. Fyysill'nen liikunta uhrataan mekaaniselle eli matemaattiselle: geometria julistetaan päätieteeksi. Materialismista tulee ihmisvihollinen. Jotta voisi voittaa ihmisvihollisen lihattoman hengen omalla alueellaan täytyy itse materialismin kuolettaa lihansa ja muuttua askeetiksi. Se esiintyy järkiolentona, mutta se kehittää myös järjen järkähtämättömiä seurauksia.

Jos aistillisuus toimittaa ihmiselle kaikki tiedot — järkeille Hobbes Bacon lähtökohtanaan — niin havainto, ajatus, käsitys jne. eivät ole muuta kuin aistillisesta muodostaan enemmän tai vähemmän riisutun esinemaailman fantoomeja (varjoja, aaveita. Suom.). Tiede voi vain nimetä nämä fantoomit. Yhtä nimeä voidaan käyttää useammasta fantoomista. Voipa olla olemassa nimienkin nimiä. Mutta ristiriitaista olisi, jos toisaalta myöntäisi, että kaikilla aatoksilla on alkuperänsä aistimaailmassa, ja toisaalta väittäisi, että sana on enemmän kuin sana, että mielessämme kuvastuvien, aina yksityisten olentojen lisäksi on olemassa vielä yleinen olento. Aineeton substanssi on pikemminkin samanlainen ristiriita kuin aineeton aine. Aine, olemus, substanssi — ne ovat yksi ja sama reaalin idea. Ajatusta ei voida erottaa aineesta, joka ajattelee.¹ Aine on kaikkien muutoksien subjeksi. Sana loputon on järjetön, jollei se merkitse meidän henkemme kykyä tehdä lisäyksiä loputtomasti. Koska ainoastaan aineellinen on havaittavissa, tiedottavissa, niin jumalan olemassaolosta ei tiedetä mitään. Vain oma olemassaoloni on varma. Jokainen inhimillinen intohimo on mekaanista liikuntaa, joka päättyy taikka alkaa. Pyrkimyksien kohteena on hyvä. Ihminen on samojen lakien alainen kuin luonto. Valta ja vapaus ovat samaa.

Hobbes oli systematisoinut Baconia, mutta tämän pääperiaatetta — kaikki tiedot ja aatokset ovat peräisin aistimaailmasta — hän ei lähemmin perustellut.

Locke perustelee Baconin ja Hobbesin periaatetta yrityksessään selvittää inhimillisen järjen alkuperää.

Niinkuin Hobbes teki lopun Baconin materialismin teistisistä² ennakkoluuloista, niin tekivät Collins, Dodwell, Coward, Hartley, Priestley ym. Locken sensualismin viimeisistä teologisisista raja-

¹ Engelsin harventama englanninkielisessä tekstissä. — Toim.

² Teistinen = uskonnollinen. — Toim.

aidoista Deismi¹ ei ole ainakaan materialistille enempää kuin mukava ja veltto tapa uskonnosta irtautuakseen.”²

Näin lausui Marx nykyaikaisen materialismin brittiläisestä alkuperästä.

Ja jos nykyiset englantilaiset eivät tunne erikoisesti mieltänsä ylentävän sen tunnustuksen, minkä hän heidän esi-isilleen antoi, niin se voi meissä herättää vain sääliä. Kiistämättömäksi sittenkin jää, että Bacon, Hobbes ja Locke olivat sen ranskalaisten materialistien loistavan koulukunnan isiä, joka, huolimatta kaikista saksalaisten ja englantilaisten maalla ja merellä ranskalaisista saamista voitoista, teki 18. vuosisadan ylipainoisesti ranskalaiseksi vuosisadaksi; ja teki sen jo kauan ennen tuota Ranskan vallankumousta, joka kruunasi vuosisadan lopun ja jonka tuloksia me muut, Englannissa niinkuin Saksassa, yhä vielä pyrimme akklimatisoimaan.

Tämä ei nyt kerta kaikkiaan ole kiellettävissä. Kun sivistynyt ulkomaalainen vuosisatamme puolivälissä otti asuinsijansa Englantiin, niin pisti hänen silmänsä eniten eräs seikka, ja se oli — kuten hänen oli pakko käsittää — Englannin ”arvokkaan” keskiluokan uskonnollinen tekopyhyys ja tuhmuus. Me olimme silloin kaikki materialisteja tai ainakin sangen pitkälle meneviä vapaa-ajattelijoita;

¹ Deismi — eräs filosofinen suunta, vihamielisen vastakkainen positiivisille uskonnoille, jotka palvovat omaa personoitua jumalaansa; mutta se ei kokonaan hylkää jumala-aatosta, vaan olettaa jumaluuden kaikkien olioiden alkusyynä, voimana, joka antaa alkusysäyksen. Deistit eivät tyyten hylkää jumala-aatosta, kuten tekevät johdonmukaiset materialistit (jotka ovat ateisteja ja jumalatomia). Deisteille jumala on aivan kuin Englannin kuningas Englannin perustuslakien puitteissa, lakien rajoittama, joita hän ei saa kumota ilman parlamentin suostumusta. Aivan samoin on lakien rajoittama myös deistien jumala, joka heidän vakaumuksensa mukaan luonnon loi; hän ei voi toimia m. elihaluksensa mukaan, ei tehdä ihmeitä, jotka soivat luonnonlakeja vastaan. Deismi tarjosi tällä tavoin mahdollisuuden materialismin johtopäätöksiin tunnustamiseen peitetyssä epäjohdonmukaisessa muodossa. — Toim.

² K. Marx ja F. Engels, Die heilige Familie (Pyhä perhe), Frankfurt a.M. 1845. — Toim.

meistä oli vallan käsittämätöntä, että miltei kaikki sivistyneet ihmiset Englannissa uskoivat kaikenlaisiin mahdottomiin ihmeisiin ja että geologit sellaiset kuin Buckland ja Mantel selittivät väärin tieteensä totuuksia, jotteivät vain olisi kovin pahoin kolhineet Mooseksen luomishistorian taruja; käsittämätöntä, että löytääkseen ihmisiä, jotka uskonnon asioissa rohkenivat käyttää omaa järkeään, täytyi mennä sivistymättömien luo, "pesemättömään laumaan", kuten silloin sanottiin, työläisten luo, eritoten owenilaisten sosialistien luokse.

Mutta sen jälkeen on Englanti "sivistynyt". Vuoden 1851 näyttely soitti kuolinkelloja Englannin saariaseman sulkeutuneisuudelle. Englanti kansainvälistyi vähitellen, syömisessä ja juomisessa, tavoissa ja käsityksissä, niin hyvin, että minä yhä enemmän ja enemmän toivon, että vissit englantilaiset tavat tulisivat mantereella yhtä yleisesti omak-sutuiksi kuin toiset mantereen tavat ovat tulleet Englannissa. Näin paljon on varmaa: Provencen öljyn (joka ennen v. 1851 oli tunnettu vain aristokratialle) leviämisen seuralaisena oli uskonnon asioissa mannermaisen skeptisismiin kohtalokas leveneminen; on tultu jo niin pitkälle, että agnostisismi, jota tosin ei vielä pidetä aivan niin hienona kuin Englannin valtiokirkko, on kuitenkin, mitä arvokkuuteen tulee, milteipä samalla portaalla kuin baptistilahko ja joka tapauksessa korkeammassa rangissa kuin pelastusarmeija. Enkä minä voi kuvitella muuta kuin että monelle niistä, jotka surkuttelevat ja sadattelevat tätä sydämien epäuskon edistymistä, on oleva lohdullinen se tieto, että nämä vastaleivotut aatteet eivät ole ulkomaista alkuperää, eivät ole varustetut merkillä: Made in Germany, saksalainen tuote, kuter. ovat niin monet muut jokapäiväisen käytön esineet, vaan että ne päinvastoin ovat vanhaa englantilaista alkuperää, ja että niiden brittiläiset luojat pari vuosisataa sitten menivät hyvän matkaa pitemmälle kuin heidän nykyiset jälkeläisensä.

Todellakin, mitä on agnostisismi muuta kuin häveliästä¹ materialismia? Agnostikon luonnonkäsitys on läpikotaisin materialistinen. Koko luontoa, koko maailmaa hallitsevat lait, ja kaikenlainen vaikutus ulkoapäin on ehdottomasti pois suljettu. Mutta, lisää agnostikko varovaisesti tähän, me emme kykene todistamaan jonkun korkeimman olennon olemassaoloa taikka olemattomuutta meille tunnetun maailman tuolla puolen. Tällä varauksella saattoi olla arvonsa niihin aikoihin, jolloin Laplace antoi Napoleonin kysymykseen, miksi suuren astronoomin kirjassa *Mécanique Céleste* ("Taivaan mekaniikka") ei ole luoja kertaakaan mainittu, rohkean vastauksen: *je n'avais pas besoin de cette hypothèse* [tämä hypoteesi ei ollut minulle tarpeellinen]. Mutta nyt meidän ajatuskuvamme maailmankaikkeudesta kehityksessään ei jätä yhtään mitään tilaa ei luoja eikä valtijaalle; mutta jos tahdottaisiin olettaa koko olevasta maailmasta ulossuljettu korkein olento, niin olisi se ristiriita itsessään ja lisäksi, niin minusta näyttää, uskonnollisten ihmisten tunteiden aiheeton loukkaus.

Agnostikkomme myöntää niinkään, että kaikki tietomme perustuu niihin tiedotuksiin, jotka saamme aistiemme kautta. Mutta lisää hän, mistä me tiedämme, antavatko aistimme meille oikeat kuvat aistien kautta huomioiduista esineistä? Ja edelleen kertoo hän meille: kun hän puhuu esineistä taikka niiden ominaisuuksista, tarkoittaa hän todellisuudessa vain niitä vaikutuksia, joita esineet ovat hänen aisteihinsa tehneet, eikä itse näitä esineitä ja niiden ominaisuuksia, joista hän ei voi mitään varmaa tietää. Tämä on tosin käsitystapa, josta näyttää olevan vaikea suoriutua pelkän argumentoinnin tietä. Mutta ennenkuin ihmiset argumentoivat, he toimivat. "Alussa oli teko". Ja inhimillinen teko oli ratkaissut vaikeuden jo kauan ennen kuin

¹ Englanninkielisessä tekstissä Engels lisää tähän, että hän käyttää ilmeikästä lancashireläistä sanaa — *shamefaced*, joka sanallisesti merkitsee: häpeän ilme kasvoilla. — Toim.

inhimillinen viisaus sen keksi. The proof of the pudding is in the eating [pütigin koettimena on sen syöminen].

Sinä hetkenä, jona me sovellutamme omaan käyttöömme näitä esineitä, kulloinkin niissä havaitsemiemme ominaisuuksien mukaisesti, sinä hetkenä alistamme me aistihavaintomme oikeuden tai virheellisyyden pettämättömän koetuksen alaiseksi. Jos nämä havainnot olivat vääriä, silloin täytyy myös päätelmämme tällaisen esineen käytettävyydestä olla väärän, ja yrityksemme sen käyttämiseen täytyy epäonnistua. Mutta jos saavutamme tarkoituksemme, jos huomaamme, että esine vastaa käsitystämme siitä, että esine suorittaa sen, mihin me sitä käytimme, silloin on tämä myönteisenä todistuksena siitä, että näiden rajojen sisällä¹ meidän havaintomme esineestä ja sen ominaisuuksista käyvät yhteen meidän ulkopuolellemme olevan todellisuuden kanssa. Jos sitävastoin huomaamme, että olemme tehneet vikapiston, silloin ei myöskään useimmiten ota pitkää aikaa ennenkuin löydämme syyn siihen; huomaamme, että yrityksemme perustaksi pantu havainto joko itse oli epätäydellinen ja pinnallinen taikka oli kytkeyty toisten havaintojen tuloksiin tavalla, jota todellinen asiointi ei oikeaksi osoittanut; sanomme tätä vajavaiseksi päätelmäksi. Niinkauan kuin oikein kehitämme ja käytämme aistejamme ja pidämme käsittelytapamme säännöllisesti tehtyjen ja käytettyjen havaintojen asettamissa puitteissa, niin kauan huomaamme, että toimintojemme tulokset antavat todistuksen siitä, että havaintomme käyvät yhteen (Uebereinstimmung) havainnonalaisten esineiden esineellisen (gegenständlich) luonnon kanssa. Mikäli tähän saakka on tunnettua, ei meidän ole ainoassakaan tapauksessa ollut pakko tulla päätelmään, että tieteellisesti tarkistetut aistihavaintomme synnyttävät aivoissamme ulkoisesta maailmasta mielteitä, jotka luontonsa puolesta

¹ Engelsin harventama englanninkielisessä tekstissä. — Toim.

poikkeavat todellisuudesta, taikka että ulkoisen maailman ja aistihavaintojemme välillä on synnynnäinen ristiriitaisuus.

Mutta nyt tulee uskantilainen agnostikko ja sanoo: jaa, me voimme kenties oikein havaita jonkun esineen ominaisuudet, mutta minkään aistimis- taikka ajatusprosessin kautta emme voi käsittää itse esinettä. Tämä esine, oljo itsessään on tietomme tuolla puolen. Tähän on jo Hegel kauan sitten vastannut: jos te tunnette esineen kaikki ominaisuudet, niin te tunnette myös itse esineen; näin ei enää jää mitään muuta kuin se tosiasia, että kysymyksenalainen esine on olemassa meidän ulkopuolellamme, ja niin pian kuin teidän aistinne ovat tämän tosiasian teille tiedoksi saattaneet, olette te käsittäneet tämän esineen viimeisenkin jäännöksen, tuon kuuluisan esineen itsessään, joka Kantin mukaan ei ole tiedottavissa. Nyt voimme tähän vielä lisätä vain sen, että Kantin aikoina oli tietomme luonnon asioista kyllin katkonainen jättääkseen tilaa olettamukselle, että niiden jokaisen takana on vielä joku erikoinen salaperäinen esine itsessään. Mutta sen jälkeen ovat nämä käsittämättömät esineet toinen toisensa jälkeen tulleet luonnontieteen jättimäisen edistyksen kautta käsitetyiksi, analysoiduiksi, ja mikä on vielä enemmän, jälleentuetetuiksi. Ja minkä me voimme tehdä, sitä emme varmastiakaan voi sanoa tietoamattomissa olevaksi. Vuosisatamme alkupuolen kemialle olivat orgaaniset substanssit tällaisia salaperäisiä esineitä. Nyt me opimme rakentamaan niitä toisen toisensa jälkeen kemiallisista alkuaineista ja ilman orgaanisen prosessin apua. Nykyaikainen kemia julistaa: niin pian kuin jonkun esineen, olipa se mikä tahansa, kemiallinen kokoonpano on tunnettu, voidaan tämä esine panna kokoon alkuaineista. Nyt olemme kyllä vielä kaukana korkeimpien orgaanisten substanssien, niin sanottujen munavalkuaisaineiden tarkasta tuntemuksesta; mutta

ei ole yhtään mitään perustetta luulolle, että me emme voisi, vaikkapa vasta vuosisatojen kuluttua, saavuttaa tätä tuntemusta ja sen avulla tehdä keinotekoisia munavalkuaista. Ja kun näin pitkälle tulemme, silloin olemme myös samalla tuottaneet orgaanisen elämän, sillä elämä alhaisimmista korkeimpiin muotoihinsa saakka ei ole mitään muuta kuin munavalkuaisaineen normaali olotapa.

Mutta kun agnostikkomme on kerran nämä muodolliset varaukset tehnyt, niin puhuu ja toimii hän aivan kuin pinttynyt materialisti, joka hän pohjaltaan onkin. Hän saattaa sanoa: mikäli me tiedämme, ei materiaa ja liikuntaa, taikka kuten nyt sanotaan, energiaa voida luoda eikä hävittää, mutta meillä ei ole mitään todistetta sen puolesta, että näitä molempia ei ole jonain tuntemattomana aikana luotu. Mutta jos yritätte jossakin määrättyssä tapauksessa käyttää tätä myönnytystä häntä vastaan, niin heti torjuu hän teidät ja kehottaa vaikenemaan. Jos hän myöntääkin spiritualismin mahdollisuuden in abstracto (yleensä ajatuksellisesti), ei hän tahdo siitä mitään tietää in concreto (määrättyssä yksityisessä tapauksessa). Hän on sanova teille: mikäli me tiedämme ja voimme tietää, ei ole olemassa mitään maailmankaikkeuden luoja taikka valti-jasta; mikäli meistä on kysymys, materia ja energia eivät ole luotavissa eivätkä hävitettävissä; meille on ajattelu energian muoto, aivojen toimintoa. Kaikki mitä me tiedämme, juontuu siihen, että aineellista maailmaa hallitsevat muuttumattomat lait — jne. jne.; siis niin pitkälle kuin hän on tieteen mies, niin pitkälle kuin hän jotakin tietää, niin pitkälle on hän materialisti; tieteen ulkopuolella, alueella, jolla hän ei ole oikein kotonaan, kääntää hän tietämättömyytensä kreikankielelle ja nimit-tää sitä agnostisismiksi.

Joka tapauksessa näyttää yksi seikka varmalta: siinä-kään tapauksessa, että olisin agnostikko, en voisi tässä kirjasessa hahmoteltua historiankäsitystä nimittää "his-

torialliseksi agnostisismiksi". Uskovaiset ihmiset nauraisivat minut ulos, ja agnostikot kysyisivät loukkaantuneina, tahdonko minä heitä ivata. Siksi minä toivon, että myöskään brittiläinen "arvokkuus", jota saksankielellä nimitetään poroporvarillisuudeksi, ei vallan kauhistu, kun minä englanninkielessä, samoin kuin niin monissa muissa kielissä, käytän sanontaa "historiallinen materialismi" ilmaisemaan sitä maailmanhistorian kulun käsitystä, joka näkee kaikkien tärkeiden historiallisten tapahtumain lopullisen syyn ja ratkaisevan liikuntavoiman yhteiskunnan taloudellisessa kehityksessä, tuotanto- ja vaihtotavan muutoksissa, siitä johtuvassa yhteiskunnan jakautumisessa eri luokkiin ja näiden luokkien taisteluissa keskenään.

Minulle kenties suodaan tämä anteeksi sitäkin kernaammin, kun minä todistan, että historiallinen materialismi voi olla hyödyksi jopa brittiläisen poroporvarin arvokkuudelle. Olen viitannut siihen tosiasiaan, että neljä taikka viisi vuosikymmentä sitten jokaista Englantiin asettuvaa sivistynyttä ulkomaalaista kohtasi epämieluisana se, minkä hänestä täytyi näyttää Englannin "arvokkaan" keskiluokan uskonnolliselta tekopyhyydeltä ja hassahtamiselta. Tulen nyt todistamaan, että tuon ajan arvokas Englannin keskiluokka ei sentään ollut vallan niin tuhma kuin ulkolaisen intelligentin silmissä näytti. Sen uskonnolliset tendenssit ovat selitettävissä.

Kun Europa pääsi keskiajasta oli sen vallankumouksellisenä aineksena nousussaan oleva kaupunkien porvaristo. Tunnustettu asema, jonka se oli keskiaikaisen feodaalisen järjestelmän sisällä itselleen valloittanut, oli jo käynyt liian ahtaaksi sen paisuntavoimalle. Porvariston vapaa kehitys ei enää sopinut yhteen feodaalisen järjestelmän kanssa, feodaalijärjestelmän täytyi kaatua.

Mutta feodaalijärjestelmän suurena kansainvälisenä keskuksena oli roomalaiskatolinen kirkko. Se yhdisti kaikista sisäisistä sodista huolimatta koko feodalisoidun länsi-

Europän yhdeksi suureksi poliittiseksi kokonaisuudeksi, joka oli niin oikeauskois-kreikkalaisen kuin muhametti-laisen maailman vastakohtana. Se verhosi feodaalilaitok-sen jumalallisen armon pyhyydenloistolla. Se oli rakenta-nut oman hierarkiansa feodaalisen mallin mukaan, ja lopulta oli se suurin kaikista feodaaliherroista, sillä vähin-täänkin kolmannes kaikesta katolisesta maaomaisuudesta kuului sille. Ennenkuin voitiin käydä feodalismiin kimp-puun kussakin maassa erikseen, piti hajottaa tämä sen py-hitetty keskusjärjestö.

Askel askelelta porvariston esiin nousun kanssa kehit-tyi tieteen valtava edistys. Astronomiää, mekaniikkaa, fysiikkaa, anatomiaa ja fysiologiaa alettiin jälleen harjoit-taa. Porvaristo tarvitsi teollisen tuotantonsa kehittämi-seen tiedettä, joka tutki luonnonaineiden ominaisuuksia ja luonnonvoimien vaikutustapoja. Mutta siihen saakka oli tiede ollut kirkon nöyrä palvelija, jonka ei ollut sallittu as-tua uskon asettamien rajojen yli — lyhyesti, se oli ollut kaikkea muuta kuin tiedettä. Nyt kapinoi tiede kirkkoa vas-taan; porvaristo tarvitsi tiedettä ja otti kapinaan osaa.

Olen täten kosketellut vain kahta niistä kohdista, joissa esiin pyrkivän porvariston täytyi törmätä vastakkain ole-van kirkon kanssa; mutta se riittää todistamaan, ensiksi, että taisteluun katolisen kirkon mahtiasemaa vastaan eniten osallistunut luokka oli nimenomaan porvaristo; toiseksi, että silloin täytyi kaiken taistelun feodalismia vastaan pu-keutua uskonnolliseen verhoon, ensi kädessä kohdistua kirkkoa vastaan. Mutta vaikka taistelukutsu lähti yliopis-tojen ja kaupunkien liikemiesten puolelta, kohtasi se väis-tämättä vahvaa vastakaikua maaseutuväen joukkojen, talonpoikain keskuudessa, jotka kaikkialla kävivät kovaa taistelua hengellisiä ja maallisia feodaaliherrojaan vastaan, ja nimenomaan itse olemassaolosta.

Europän porvariston suuri taistelu feodalismia vastaan kohosi korkeimmilleen kolmessa suuressa ratkaisutaistelussa.

Ensimmäinen oli se, jota kutsutaan uskonpuhdistukseksi Saksassa. Vastauksena Lutherin kapinakutsuun kirkkoa vastaan oli kaksi poliittista kapinaa: ensiksi alemman aatelin kapina Franz v. Sickingenin johdolla 1523, sitten suuri talonpoikaissota 1525. Molemmat tukahutettiin, pääasiassa eniten osallistuneen puolueen, kaupunkiporvariston epäröimisen takia, epäröimisen, jonka syitä emme tässä voi tutkia. Siitä hetkestä lähtien tarveltyi taistelu jupakaksi yksityisten ruhtinaiden ja keisarillisen keskusvallan välillä ja sen seuraus oli, että Saksa pyyhittiin pariksi vuosisadaksi pois Europan poliittisesti toimivien kansojen rivistä. Luterilainen uskonpuhdistus vei kuitenkin uuteen uskontoon — juuri sellaiseen kuin ehdoton yksinvalta tarvitsi. Pohjoissaksalaiset talonpojat olivat hädin tuskin ehtineet ottaa vastaan luterilaisuuden kun heidät jo poljettiin vapaiden miesten asemasta maaorjiksi.

Mutta missä Luther epäonnistui, siellä voitti Calvin. Hänen opinkappaleensa oli sovitettu silloisten porvarien rohkeimpien vaatimusten mukaisiksi. Hänen oppinsa armovalinnasta oli sen tosiasian uskonnollinen ilmaus, että kilpailumenestys taikka vararikko kauppamaailmassa ei ole riippuvainen yksilön toiminnasta taikka taidosta, vaan seikoista, jotka ovat hänestä riippumattomat. "Niin ei se riipu kunkin tahdosta ja menosta, vaan armosta", ylivoimaisten, mutta tuntemattomien taloudellisten voimien armosta. Ja tämä oli aivan erikoisen totta taloudellisen mullistuksen aikana, jolloin uudet tunkivat tieltänsä kaikki vanhat kauppatiet ja kauppakeskukset, jolloin Amerika ja Intia avattiin maailmalle ja jolloin vanhat kunnioitetuimmat taloudelliset uskonkappaleet — kullan ja hopean arvot — järkkäyivät ja romahtivat. Sen lisäksi oli Calvinin kirkkojärjestys läpikotaisin demokraattinen ja tasavaltainen; mutta missä jumalan valtakunta oli tasavaltaistettu, saattoivatko siellä tämän maailman valtakunnat jäädä kuninkaiden, piispojen ja feodaaliherrojen alamaisiksi? Kun sak-

salaisesta luterilaisuudesta tuli sopiva välikappale saksalaisten pikkuruhtinaiden käsissä, niin kalvinismi perusti tasavallan Hollannissa ja vahvat tasavaltalaispuolueet Englannissa ja eritoten Skotlannissa.

Kalvinismin huomasi porvariston toinen suuri nousu valmiiksi taisteluteoriakseen. Tämä nousu tapahtui Englannissa. Kaupunkien porvaristo pani sen alulle ja maaseudun keskitalonpojat (yeomanry) tappelivat voiton. Omituista kyllä: kaikissa kolmessa suuressa porvarillisessa vallankumouksessa antavat talonpojat taistelevan armeijan, ja talonpojat ovat juuri se luokka, jonka tappelemansa voiton jälkeen tämän voiton taloudelliset seuraukset varmimmin saattavat perikatoon. Sata vuotta Cromwellin jälkeen oli Englannin yeomanry miltei tyyten hävinnyt. Mutta joka tapauksessa vain tämän yeomanryn ja kaupunkien plebeijiaineksen sekaantumisen tuloksena voitiin riita taistella lopulliseen ratkaisuun asti ja Kaarle I joutui mestauslavalle. Jotta porvaristo olisi saanut korjatuksi edes ne voitonhedelmät, jotka silloin olivat kypsät korjattaviksi, oli välttämätöntä, että vallankumous vietiin huomattavasti yli päämääränsä — aivan niinkuin Ranskassa 1793 ja Saksassa 1848. Tämä näyttää todellakin olevan yksi porvarillisen yhteiskunnan kehityslaeista.

Tätä ylettömän vallankumouksellista toimintaa seurasi väistämätön tarjontumus, joka vuorostaan lennähti kauas yli päämääränsä. Monien horjumisten jälkeen vakiintui vihdoinkin uusi tasapaino ja se oli jatkuvan kehityksen lähtökohtana. Englannin historian suurenmoinen vaihekausi, jota porvarit nimittävät ”suureksi kapinaksi”, ja sitä seuranneet taistelut saivat päätteensä vuoden 1689 melko piskuisessa tapahtumassa, jota liberaali historiankirjoitus nimittää ”mainehikkaaksi vallankumoukseksi”.

Uutena lähtökohtana oli kompromissi nousevan porvariston ja entisten feodaalisten suurmaanomistajien välillä. Viimemairitut, vaikka heitä silloin kuten nytkin nimitet-

tiin aristokratiaksi, olivat jo pitkälle ehtineet sillä tiellä, jolla tullaan siksi, miksi Ludvig Filip Ranskassa tuli vasta paljon myöhemmin: kansakunnan ensimmäisiksi porvareiksi. Onneksi Englannille olivat vanhat feodaaliparoonit hakanneet toisensa kuoliaiksi Ruusujen sodissa. Näiden jälkeläiset, vaikka ne olivatkin enimmäkseen samojen vanhojen perheiden vesoja, tulivat kumminkin niin kaukaisista sivulinjoista, että ne muodostivat aivan uuden korporation; niiden tavat ja pyrkimykset olivat paljon enemmän porvareillisia kuin feodaalisia; ne tunsivat hyvin rahan arvon ja kävivät heti paisuttamaan maakorkoaan karkoittamalla sadottain pikkuvuokraajia lampaiden tieltä. Henrik VIII loi joukottain uusia porvari-maaloordeja lahjottelemalla ja pilahintaan myymällä kirkon tiluksia; samaan tulokseen vei 17. vuosisadan loppuun asti keskeymättä jatkettu suurtilojen takavarikointi, tilojen, joita sitten jaeltiin koko tai puolinousukaille. Sentähden Englannin "aristokratia" Henrik VIII ajoista alkaen ei ole vastustellut teollisen tuotannon kehitystä, vaan päinvastoin koettanut kiskoa siitä hyötyä itselleen. Ja niinkään on aina osa suurmaanomistajista, taloudellisista ja poliittisista vaikutteista, ollut valmis yhteistoimintaan finanssi- ja teollisuusporvariston johtomiesten kanssa. Näin ollen saatiin helposti aikaan v:n 1689 kompromissi. Poliittiset spolia opima [kunniasaaliit] — virat, sinekuurit¹, suuret palkat — jäivät isosille maa-aateli-perheille ehdolla, että he ottavat riittävästi varteen finanssitoimia, teollisuutta ja kauppaa harjoittavan keskiluokan taloudelliset edut. Ja nämä taloudelliset edut olivat jo silloin hyvin vahvat; ne määräsivät lopulta kansakunnan yleisen politiikan. Yksityisistä kysymyksistä saatettiin riidellä, mutta ylimysharvainvalta tiesi liiankin hyvin, kuinka erottamattomasti sen oma taloudellinen hyvinvointi oli kytketty teollisuus- ja kauppaporvariston hyvinvointiin.

¹ Virka, josta ei ole mitään huolta, mutta iso palkka. — Toim.

Tästä ajasta alkaen oli porvaristo vaatimattomana, mutta tunnustettuna osana Englannin hallitsevista luokista. Näiden kaikkien kanssa oli sillä yhteisenä etuna kansan suuren työtätekevän massan alistettuna pitäminen. Kauppiapilaalla taikka tehtailijalla oli käskyläistensä, työläistensä ja palveluskuntansa suhteen leipäisännän asema, taikka kuten vielä hiljattain Englannissa sanottiin, "luonnollisen esimiehen" asema. Hänen täytyi imeä niistä niin paljon ja niin hyvää työtä kuin mahdollista; tässä tarkoituksessa piti hänen kasvattaa heitä tarpeelliseen nöyryyteen. Hän itse oli uskonnollinen; hänen uskontonsa oli antanut hänelle lipun, jonka alla hän oli voittanut kuninkaan ja loordit; eikä ottanut kauan ennenkuin hän oli keksinyt keinot, jotka tämä uskonto hänelle tarjosi luonnollisten alamais- tensa mielenlaatua muokatakseen ja tehdäkseen heidät kuuliaisiksi leipäisäntien käskyille, isäntien, jotka jumalan tutkimaton aivoitus oli heidän esimiehikseen asettanut. Lyhyesti, Englannin porvaristo oli nyt osallisena "alempien säätyjen", suuren tuottavan kansanmassan kurissa pitämisessä, ja yhtenä tässä käytetyistä keinoista oli uskonnon vaikutus.

Mutta lisäksi tuli vielä toinen seikka, joka vahvisti porvariston uskonnollisia taipumuksia: materialismin nousu Englannissa. Paitsi sitä, että tämä uusi jumalaton oppi saattoi hurskaan keskisäädyn kauhun valtaan, se vielä lisäksi julisti olevansa filosofia, joka soveltuu vain oppineille ja sivistyneille ihmisille, vastakohtana uskonnolle, joka on kyllin hyvä sivistymättömälle suurelle massalle, porvaristokin siihen luettuna. Hobbesin mukana astui se näyttämölle kuninkaallisen kaikkivallan puolustajana ja kehoitti absoluuttista monarkiaa pitämään alistettuna tuota puer robustus sed malitiosus [rotevaa, mutta kuritonta poikaa], kansaa. Ja Hobbesin seuraajillakin — Bolinbroke, Shaftesbury ym. — pysyi materialismin uusi deistinen muoto aristokraattisena, esoteerisena [vain valituille tar-

koitettuna] oppina, ja sentakia porvaristo sitä vihasi paitsi sen uskonnollisen kerettiläisyyden, myöskin sen porvarisvastaisten poliittisten yhteyksien takia. Tämän takia asettivatkin, aristokratian materialismin ja deismin vastapainoksi, juuri protestanttiset lahkot, jotka olivat antaneet lipun ja miehistön taistelussa Stuarteja¹ vastaan, edistyksellisen keskiluokan taisteluvoimien pääosan ja muodostavat vielä tänään "suuren liberaalisen puolueen" selkärangan.

Tällä välin siirtyi materialismi Englannista Ranskaan, missä se kohtasi toisen materialistisen filosoofikoulukunnan, joka oli peräisin Cartesiuksen opista ja jonka kanssa se sulautui yhteen. Ranskassakin jäi materialismi aluksi yksinomaan aristokraattiseksi opiksi. Pian kuitenkin tuli sen vallankumouksellinen luonne esiin. Ranskalaiset materialistit eivät rajottaneet kritiikkiään pelkästään uskonnollisiin asioihin; he arvostelivat jokaista tieteellistä traditsiota aikansa jokaista poliittista laitosta; todistaakseen teoriansa yleisen käyttökelpoisuuden valitsivat he lyhimmän tien: he sovelsivat sitä rohkeasti tieteiden kaikkiin esineisiin jättiläisteoksessa, jonka mukaan heitä sitten on nimitetty, "Encyclopediassa". Niin tuli sitten materialismi muodossa taikka toisessa — joko avoimesti julistettuna materialismina taikka deisminä — Ranskan koko sivistyneen nuorison maailmankatsomukseksi; jopa siinä määrässä, että Ranskan suuren vallankumouksen aikana tuo Englannin kunin-gasmielisten laatima oppi antoi Ranskan tasavaltalaisille ja terroristeille teoreettisen lipun ja tekstin "ihmisoikeuksien julistusta" varten.

Ranskan suuri vallankumous oli porvariston kolmas nousu, mutta se oli ensimmäinen, joka oli tyyten heittänyt pois uskonnollisen vaipan ja joka taisteltiin verhoamatta poliittisella pohjalla. Se oli myös ensimmäinen, joka todella taisteltiin loppuun asti, toisen taistelevan puolen, aristokra-

¹ Kun'ngassuku Englannissa XVII vuosisadalla, porvarillisen vallankumouksen kaudella. — Toim.

tian tuhoamiseen asti ja toisen puolen, porvariston täydelliseen voittoon asti. Englannissa saivat vallankumousta edeltäneen ja sen jälkeisen ajan laitoksien rikkoumaton jatkuvaisuus ja suurmaanomistajien ja kapitalistien kompromissi ilmauksensa oikeudenkäytöllisten ennakkotapauksien jatkuvaisuudessa ja feodaalisten juriidisten muotojen kumnioittavaisessa säilyttämisessä. Ranskassa mursi vallankumous täydellisesti menneisyyden traditsiot, hävitti feodalismiin viimeisetkin jätteet ja loi Code civil'in, jossa mestarillisesti sovellettiin uusiin kapitalistisiin oloihin vanha roomalainen oikeus — tämä niiden juriidisten suhteiden miltei täydellinen ilmaus, jotka johtuivat Marxin "tavaratuotannoksi" nimittämästä talouden kehitysteestä; niin mestarillisesti, että vallankumouksellinen ranskalainen lakikirja on vielä tänä päivänä esikuvana omistusoikeutta uudistettaessa kaikissa maissa — ei edes Englanti poikkeuksena. Älkäämme kuitenkaan tällöin unohtako erästä seikkaa. Englantilainen oikeus ilmaisee kapitalistisen yhteiskunnan taloudellisia suhteita edelleenkin barbaarisella feodaalikielillä, joka vastaa ilmaisemiaan asioita samalla tavalla kuin englanninkielen kirjoitus sen lausuntaa — vous écrivez Londres et vous prononcez Constantinople [kirjoitatte Lontoo ja lausutte Konstantinopoli], sanoi eräs ranskalainen, — mutta tämä sama englantilainen oikeus on myöskin ainoa, joka on puhtaana säilyttänyt ja Amerikkaan ja siirtomaihin istuttanut parhaan osan siitä persoonallisesta vapaudesta, paikallisesta itsehallinnosta ja vakuudesta kaikilta vierailta sekaantumisilta paitsi tuomioistuimen puolelta, lyhyesti niistä muinaisgermaanisista vapauksista, jotka ehdottoman yksinvallan aikana mantereella menetettiin ja joita tähän asti ei missään ole täydellisesti takaisin valloitettu.

Palatkaamme kuitenkin takaisin brittiläiseen porvaristoomme. Ranskan vallankumous antoi sille mainion tilaisuuden Ranskan merikaupan tuhoamiseen mannermaan yk-

sinvaltojen avulla, Ranskan siirtomaiden valtaamiseen ja Ranskan viimeistenkin merikilpailuvaateiden tukahuttamiseen. Tämä oli yksi syy, jonka takia Englannin porvaristo Ranskan vallankumousta vastaan taisteli. Toisena syynä oli se, että tämän vallankumouksen metoodit olivat sille varsin vastenmieliset. Eikä yksin sen "kirottu" terrorismi, vaan jo sen yritys toteuttaa porvariston valta äärimäisyyteen asti. Mitäpä saattoi brittiläinen porvari tehdä maailmassa ilman aristokratiaansa, joka sille opetti käytöstavat (ne olivatkin sen mukaiset) ja keksi sille muodit, joka toimitti upseerit armeijalle, järjestyksen ylläpitäjälle kotona, ja laivastolle, uusien siirtomaiden ja uusien markkinain valloittajalle? — Oli tosin myös porvariston edistyksellinen vähemmistö, ihmisiä, joiden etuja kompromissi ei niin hyvin edistänyt; tämä vähemmistö, joka muodostui vähävaraisemmasta keskiluokasta, oli vallankumoukselle myötätuntoinen, mutta se oli voimaton parlamentissa.

Mitä enemmän siis materialismista tuli Ranskan vallankumouksen uskontunnustus, sitä lujemmin piti jumalaapelkääväinen Englannin porvaristo kiinni uskonnostaan. Eikö kauhunaika Pariisissa ollut näyttänyt, mitä tulee, kun kansalta poistetaan uskonto? Mitä enemmän materialismi levisi Ranskasta naapurimaihin ja sai vahvistusta teoreettisilta sukulaisvirtauksilta, nimenomaan saksalaiselta filosofialta, mitä enemmän materialismi ja ylipäänsä vapaa-ajattelu mannermaalla todella tuli sivistyneen ihmisen välttämättömäksi tunnusmerkiksi, sitä itsepintaisemmin piti Englannin keskiluokka kiinni moninaisista uskontunnustuksistaan. Niin paljon kun ne saattoivatkin toisistaan erota, kaikki olivat ne päättävästi uskonnollisia, kristillisiä tunnustuksia.

Sillä aikaa kun vallankumous varmisti porvariston poliittisen voiton Ranskassa, panivat Watt, Arkwright, Cartwright ja muut Englannissa alulle teollisen vallankumouksen, joka täydellisesti muutti taloudellisen mahdin paino-

pisteen. Porvariston rikkaus kasvoi nyt verrattomasti nopeammin kuin maa-aristokratian rikkaus. Itse porvariston piirissä joutui finanssiaristokratia, pankkiirit ym. enemmän ja enemmän taka-alalle tehtailijoihin verraten. Vuoden 1689 kompromissi ei enää, porvariston hyväksi vähitellen tehtyjen muutoksienkaan jälkeen, vastannut asianosaisten keskinäistä asemaa. Näiden asianosaisten luonne oli niinkään muuttunut; v:n 1830 porvaristo oli tyyten erilaista kuin edellisen vuosisadan porvaristo. Vielä aristokratialle jäänyt ja uuden teollisuusporvariston vaatimuksia vastaan liikkeelle pantu poliittinen valta joutui ristiriitaan uusien taloudellisten etujen kanssa. Uudistettu taistelu aristokratiaa vastaan kävi välttämättömäksi; se saattoi päättyä vain uuden taloudellisen mahdin voittoon. V. 1830 Ranskan vallankumouksen vaikutuksesta toteutettiin ensiksi uudistustoimenpide kaikesta vastuksesta huolimatta. Se antoi porvaristolle tunnustetun ja vahvan aseman parlamentissa. Sitten tuli viljalakien¹ poistaminen, joka kerta kaikkiaan sai aikaan porvariston, ja nimenomaan sen toimivimman osan, tehtailijoiden ylivallan maaylimystön yli. Se oli porvariston suurin voitto, mutta myös viimeinen, jonka se voitti omaksi yksinomaiseksi hyödykseen. Kaikki myöhemmät voittonsa oli sen jaettava uuden, aluksi kanssansa liittoutuneen, mutta myöhemmin kanssansa kilpailevan yhteiskunnallisen mahdin kanssa.

Teollinen vallankumous oli luonut suurten teollisuuskapitalistien luokan, mutta myös paljon lukuisamman teollisuustyöläisten luokan. Tämä luokka kasvoi jatkuvasti lukumäärältään sitä mukaa kuin teollinen vallankumous valtasi tuotantoalan toisensa jälkeen. Sen lukumäärän kasvaessa kasvoi myös sen voima, ja tämä voima ilmensi itsensä jo v. 1824, jolloin se pakotti vastahakoisen parlamentin poistamaan lain yhdistysvapautta vastaan. Parlamenttirefor-

¹ Viljan tuontitullien kumoaminen. — Toim.

min puolesta käydyn agitatsion aikana muodostivat työläiset reformipuolueen radikaalin sivustan; kun v:n 1832 laki sulki heidät pois äänioikeutettujen joukosta, kokosivat he vaatimuksensa kansan kartaksi (People's Charter) ja järjestyivät riippumattomaksi chartistipuolueeksi, vastapainoksi suurelle porvarilliselle viljalakien vastustuspuolueelle. Tämä oli aikamme ensimmäinen työväenpuolue.

Sitten tulivat mantereella v. 1848 helmi- ja maaliskuun vallankumoukset, joissa työväki näytteli merkittävää osaa ja ainakin Pariisissa esiintyi vaatimuksin, jotka kapitalistisen yhteiskunnan kannalta olivat aivan sietämättömiä. Ja sen jälkeen seurasi yleinen taantumus, Ensin chartistien tappio huhtikuun 10 p:nä 1848, sitten Pariisin työväen kapinan tukahuttaminen kesäkuussa samana vuonna, sitten 1849 epäonnistumiset Italiassa, Unkarissa, Etelä-Saksassa, ja vihdoin Louis Bonaparten voitto Pariisista joulukuun 2 p:nä 1851. Näin oli ainakin joksikin ajaksi työväen vaatimuksien mörkö karkoitettu, mutta millaisilla kustannuksilla! Jos siis brittiläinen porvaristo oli jo aikaisemmin ollut vakuutettu siitä, että rahvasta on välttämättä pidettävä uskonnollisen mielialan vallassa, kuinka paljon pakottavamaksi sen täytyikään tämä välttämättömyys tuntea kaikkien näiden kokemusten jälkeen? Ja vähimmässäkään määrin piittaamatta manterelaisten toveriensa ivanauruista käytti se alhaisempien säätyjen evankelisoimiseen vuodesta vuoteen tuhansia ja kymmeniä tuhansia. Tyytymättä omaan uskonnolliseen koneistoonsa kääntyi se uskonnollisen liiketoiminnan silloisen suurimman organisaattorin veli Jonathanin¹ puoleen ja tuotti Amerikasta revivalismin², Moodyn, Sankeyn jne; lopulta otti se vastaan jopa pelastusarmeijan vaarallisen avun, pelastusarmeijan, joka uudel-

¹ "Veli Jonathan" esittää personoidussa muodossa Yhdysvaltoja, kuten "John Bull" Englantia. Tämän pilanimen tilalle on sittemmin tullut "Setä Sam". — Toim.

² Revivalismi — uskonnon jälleen elvyttäminen — liike, joka asetti päämääräkseen uskonnon vaipuvan vaikutuksen kohottami-

leen elvyttää alkukristillisyyden propagandakeinot, kääntyy köyhien puoleen jumalan valittuina, uskonnollisella tavallaan taistelee kapitalismia vastaan ja näin kasvattaa alkukristillisen luokkataistelun ainesta, joka eräänä päivänä voi käydä sangen kohtalokkaaksi hyvinvoivalle, nyt sille käteistä rahaa hankkivalle väelle.

Näyttää olevan historiallisen kehityksen laki, että porvaristo ei voi missään Europan maassa valloittaa poliittista valtaa — ei ainakaan pitemmäksi ajaksi — niin yksinomaisella tavalla kuin feodaaliylimystö sen itsellään säilytti kautta keskiajan. Ranskassakin, jossa feodalismi tuli niin täydellisesti pois juurituksi, oli valta porvaristolla luokkakokonaisuutena vain lyhyen aikajakson. Louis Filipin aikana, 1830—1848, hallitsi vain pieni osa porvaristosta, paljon isompi osa siitä oli korkean sensuksen kautta suljettu vaalioikeuden ulkopuolelle. Toisen tasavallan aikana hallitsi koko porvaristo, mutta ainoastaan kolme vuotta; sen kyvyttömyys raivasi tietä toiselle keisarikunnalle. Vasta nyt, kolmannen tasavallan aikana on porvaristo kokonaisuutena pitänyt vallan ohjia käsissään kaksikymmentä vuotta, ja samalla kehittää se jo nyt ilahuttavia häviönsä merkkejä. Porvariston pitkäaikainen herruus on tähän asti ollut mahdollinen vain sellaisissa maissa kuin Amerika, jossa feodalismia ei ole koskaan ollut ja jossa yhteiskunta alunperin lähti porvarilliselta perustalta. Ja itse Ranskassa ja Amerikassakin kolkuttaa jo kovasti ovelle porvariston seuraaja, työväki.

Englannissa ei porvaristolla koskaan ole ollut jakamontonta valtaa. V. 1832 voittokin jätti miltei yksinomaan aristokratian haltuun kaikki korkeimmat hallintovirat. Se alistuvaisuus, jolla rikas keskiluokka salli näin tapahtua,

sen, sen kansan massoihin tehon syventämisen ja lujittamisen. XIX vuosisadalla kuuluivat tämänlaisen liikkeen organisaattoreihin Engelsin mainitsemat amerikalaiset lähetyssaarnaajat, uskonnollisten hymnien kirjoittajat Moody (Dwight Lyman Moody) (1837—1899) ja Sankey (Ira David Sankey) (1840—1908). — Toim.

pysyi minulle selittämättömänä siihen saakka kunnes liberaali suurtehtailija hra W. A. Forster puheessaan kehoitti Bradfordin nuorta väkeä oman tulevaisuutensa takia opettelemaan toki ranskaakin, ja kertoi tällöin, kuinka pässimäiseksi hän tunsu itsensä kun hän valtioministeriksi tuluaan joutui seuraan, jossa ranskankieli oli ainakin yhtä tarpeellinen kuin englanti! Ja todellakin olivat Englannin silloiset porvarit keskimäärin aivan sivistymättömiä nousukkaita, joiden, tahtoivat sitä taikka eivät, oli pakko jättää aristokratialle kaikki nuo korkeimmat hallintopaikat, joissa vaadittiin muita ominaisuuksia kuin liikemiesoveluuden höystämää saarelaista rajoittuneisuutta ja saarelaista kopeutta¹. Vielä nytkin osoittavat loppumattomat sanomalehtiväittelyt porvarillisesta kasvatuksesta ("middle-class-education"), että Englannin keskiluokka ei vielä nytkään pidä itseään kyllin hyvänä saamaan parasta kasva-

¹ Ja liikeasioissakin on kansallis-shovinistinen kopeus sangen viheliäinen neuvonantaja. Aivan viime aikoih'n asti on tavallinen englantilainen tehtailijakin pitänyt englantilaisen arvoa alentavana jonkun vieraan kelen puhumisen, jopa vississä määrin ylvästellyt sillä, että 'köyhät pirut' ulkomaalaisten joukosta asettuvat Englantiin ja vapauttavat hänet tuotteidensa ulkomaille myymisen vastasta. Hän ei edes älynnyt, että nämä ulkomaalaiset, enimmäkseen saksalaiset, saivat siten käsinsä suurimman osan Englannin ulko-kaupasta — niin tuonnista kuin viennistä — ja että englantilaisten välittömästi harjoittama ulkokauppa vähitellen rajoittui siirtomaihin, Kiinaan, Yhdysvaltoihin ja Etelä-Amerikkaan. Sitäkin vähemmän älysi hän, että nämä saksalaiset kävivät ulkomalla kauppaa toisten saksalaisten kanssa, jotka ajan oloon järjestivät kautta maailman ulottuvan kauppasiirtolain verkon. Ja kun Saksa nelisenkymmentä vuotta sitten tosissaan alkoi valmistaa tuotteita vientiä varten, silloin sai se näistä saksalaisista kauppasiirtoloista valmiin koneiston, joka sille suoritti ihmeteltäviä palveluksia sen niin lyhyen ajan kuluessa muuttuessa viljaa vievästä maasta ensi luokan teollisuusmaaksi. Vasta tällöin, kymmenkunta vuotta sitten, tuli englantilaiselle tehtailijalle hätä käteen, ja hän tiedusteli lähettiläiltään ja konsuleiltaan, mistä oikein johtui, että hän ei enää kyennyt pitämään kundejaan koossa. Yksimielinen vastaus oli: 1) te ette opettele kundinne kieltä, vaan vaaditte että hän oppii teidän kielenne, ja 2) te ette edes yritä tyydyttää asiakkaanne tarpeita, totumuksia ja makua, vaan vaaditte, että hän ottaisi teidän englantilaiset' [tottumukset ja maun]. — Engelsin huom.

tusta ja etsiskelee itselleen jotakin vaatimattomampaa. Niinpä viljalakien kumoamisen jälkeenkin pidettiin aivan luonnollisena sitä, että miehet, jotka olivat voiton taistelleet, Gobdenit, Brightit, Forsterit ym. syrjäytettiin kaikesta osanotosta viralliseen hallitukseen, kunnes vihdoin, parikymmentä vuotta myöhemmin, uusi reformitoimenpide avasi heille ministeriön ovet. Vielä tänä päivänäkin on Englannin porvaristo niin läpikotaisin oman yhteiskunnallisen alemmuutensa tunteen vallassa, että se omalla ja kansan kustannuksella pitää yllä tyhjäntoimittajien paraatikastia, jonka pitää arvokkaasti edustaa kansakuntaa kaikissa loistotilaisuuksissa, ja että se tuntee saaneensa osakseen korkeimman kunnian, jos joku porvari havaitaan kyilin arvokkaaksi pääsemään tähän, loppujen lopuksi porvariston itsensä laatimaan suljettuun seuraan.

Teollisuutta ja kauppaa harjoittava keskiluokka ei siis vielä ollut ennättänyt kokonaan karkoittaa maaylimystöä poliittisesta vallasta, kun jo näyttämölle ilmestyi uusi kilpailija, työväenluokka. Taantumus karttaliikkeen ja mannermaan vallankumouksien jälkeen ja sen lisäksi Englannin teollisuuden verraton laajentuminen vv. 1848—1866 (mikä tavallisesti luetaan yksinomaan vapaakaupan ansioksi, mutta mikä paljon enemmän on rautateiden, valtamerihöyryjen ja ylipäänsä liikennevälineiden valtavan kehityksen ansiota) oli saattanut työväen jälleen riippuvaiseksi liberaaleista, joiden radikaalin sivustan se muodosti samoin kuin karttaliikettä edeltäneenä aikana. Vähitellen kuitenkin kävivät työväen äänioikeusvaatimukset vastustamattomiksi; whigien, liberaalien johtajien, vielä arkaillessa näytti Disraeli etevämmyytensä; hän käytti suotuisaa hetkeä toryjen hyväksi toteuttaen kaupunkivaalipiireissä household-äänioikeuden (mikä ulotettiin jokaiseen, joka asui omaa taloan) ja kytki siihen vaalipiirien muutoksen. Sitteen seurasi pian salainen äänestys (the ballot); sitten v. 1884 household-äänioikeuden ulottaminen kaikkiin, myös-

kin kreivikunta-vaalipiireihin, ja uusi jako vaalipiireihin, joka näitä ainakin jossain määrin tasotti. Kaiken tämän kautta enentyi työväenluokan voima vaaleissa niin vahvasti, että sillä nyt on valitsijain enemmistö 150—200 vaalipiirissä. Mutta ei ole parempaa traditsioiden kunnioituksen koulua kuin parlamenttaarinen järjestelmä! Jos keskiluokka katselee hartaudella ja pelonsekaisella kunnioituksella sitä ryhmää, jota loordi John Manners piloillaan nimittää ”meidän vanhaksi aateliksi”, niin katseli työväen massa silloin kunnioituksella ja arvonnalla silloista niin kutsuttua ”parempaa luokkaa”, porvaristoa. Ja tosiaan oli brittiläinen työläinen viisitoista vuotta sitten esikuvallinen työläinen, jonka kunnioittava suhtautuminen työnantajansa asemaan ja jonka itsehillintä ja nöyryys omia vaatimuksiansa esittäessään valoi balsamia niihin haavoihin, joita saksalaisiin kateederisosialisteihimme olivat iskeneet heidän kotoisten saksalaisten työläisten parantumattomat kommunistiset ja vallankumoukselliset pyrkimykset.

Englantilaiset porvarit olivat kuitenkin hyviä liikemiehiä ja näkivät pitemmälle kuin saksalaiset professorit. Vain vastahakoisesti olivat he jakaneet valtansa työläisten kanssa. Karttaliikkeen aikana olivat he oppineet tuntemaan, mihin tuo puer robustus sed malitiosus, kansa kykenee. Sen jälkeen oli porvariston pakko suostua suurimpaan osaan kansan kartan vaatimuksista ja ne olivat tulleet maan laiksi. Enemmän kuin koskaan oli kansaa nyt pidettävä aisoissa moraalisin keinoin; mutta ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi moraaliseksi keinoksi, jolla kansaan vaikutetaan, jäi — uskonto. Tämän takia pappisenemmistöt kouluhallinnoissa, tämän takia porvariston kasvava itseverotus kaikenlaisista hurskasta demagogiaa varten ritualismi¹ menoista pelastusarmeijaan asti.

¹ Liike, joka asetti tehtäväkseen vanhan katolilaisuuden juhlallisten kirkollisten menojen uudistamisen Englannin kirkossa. — Toim.

Ja nyt tuli brittiläisen arvokkaan poroporvarillisuuden voitto mannermaan porvariston vapaahenkisyydestä ja uskonnollisesta välinpitämättömyydestä. Ranskan ja Saksan työläiset olivat tulleet kapinallisiksi. Sosialismi oli heidät kokonaan saastuttanut, eivätkä he, sangen hyvillä perusteilla, suinkaan kovin piitanneet laillisuudesta valitessaan keinoja valloittaakseen itselleen vallan. Puer robustus [”roteva poika”, kansa] oli siellä todellakin käynyt päivä päivältä yhä enemmän malitiosus [kurittomaksi]. Mikäpä muu jäi Ranskan ja Saksan porvarille viimeiseksi apuneuvoksi kuin se, että vaieten luopui vapaahenkisyydestään, aivan kuin retevä veijari, meritaudin yhä pahemmin ahdistassa, luopuu palavasta sikaarista, jolla hän oli laivan kannella rehevästi ylvästellyt? Toinen toisensa jälkeen ottivat jumalanpilkkajat ulkonaisesti hurskaan hahmon, puhuivat kunnioittavasti kirkosta, sen opeista ja menoista ja ottivat itse viime mainittuihin osaa mikäli se ei ollut vältettävissä. Ranskan porvarit luopuivat perjantaisin lihan syönnistä ja Saksan porvarit hikoilivat kirkkotuoleissaan koko loputoman protestanttisen saarnan ajan. He olivat joutuneet pahaan pulaan materialismeineen. ”Uskonto on säilytettävä kansalle” — se oli viimeinen ja ainoa keino yhteiskunnan pelastamiseksi täydellisestä perikadosta. Onnettomuudekseen hoksasivat he tämän vasta sitten kun itse olivat tehneet kaiken inhimillisesti mahdollisen tuhotakseen uskonnon ikiajoiksi. Ja silloin tuli hetki, jona brittiläinen porvari vuorostaan saattoi ilvehtyä ja huutaa heille: ”te narrit, tuon olisin minä voinut sanoa teille jo pari vuosisataa sitten!”

Kuitenkin pelkään minä, että ei brittiläisen porvarin uskonnollinen pinttyneisyys eikä mannermaan porvarin post festum (liian myöhään) tapahtunut kääntymys kykene patoamaan paisuvaa proletaarista virtaa. Traditio on iso estävä voima, se on historian inertsiavoima. Mutta se on pelkästään passiivi ja siksi sen täytyy jäädä alakynteen.

Uskontokaan ei ajan oloon muodosta kapitalistisen yhteiskunnan suojamuuria. Kun oikeudelliset, filosofiset ja uskonnolliset käsityksemme ovat olevassa yhteiskunnassa vallitsevien taloudellisten suhteiden läheisempää taikka kaukaisempaa perua, niin nämä käsitykset eivät voi pitkälti säilyä sen jälkeen, kun taloudelliset suhteet ovat perinpohjin muuttuneet. Joko meidän täytyy uskoa yliluonnolliseen ilmestykseen taikka myöntää, että mitkään uskonnolliset saarnat eivät voi pönkittää luhistuvaa yhteiskuntaa.

Ja tosiaan, Englannissakin ovat työläiset jälleen alkaneet liikehtiä. Epäilemättä kahlehtivat heitä kaikenlaiset traditsiot. Porvarilliset traditsiot — kuten laajalle levinnyt luulo, että mahdollisia ovat vain kaksi puoluetta, konservatiivit ja liberaalit, ja että työväenluokan muka täytyy hankkia vapautuksensa suuren liberaali-puolueen välityksellä. Työläistraditsiot, jotka ovat peräisin työväen itsenäisen toiminnan ensimmäisten hapuilevien yritysien ajoilta, — kuten lukuisissa vanhoissa trade-unioissa säilynyt tapa, että erotetaan kaikki ne työläiset, jotka eivät ole suorittaneet sääntömääräistä oppiaikaa, mikä tietää vain sitä, että jokainen tällainen unio kasvattaa itselleen omat lakonrikkurinsa. Mutta kaikesta tästä huolimatta liikkuu Englannin työväenluokka eteenpäin, kuten jopa hra professori Brentanonkin oli pakko mieli haikeana ilmoittaa kateederisocialistisille veljilleen. Se liikkuu, niinkuin kaikki Englannissa, hitain, vakavin askelin; täällä aikaillen, tuolla osin hedelmättömin, haparoivin yrityksin; se liikkuu paikotellen ylen varovaisin epäluuloin sosialismin nimeä kohtaan, samalla kun se vähitellen omaksuu asian. Se liikkuu ja sen liikunta tempaa mukaan työväenkerroksen toisensa jälkeen. Nyt on se ravistanut Lontoon Itäpään ammattiopittomat työläiset kuolonunestaan, ja me kaikki olemme nähneet, millaisen kelpo sysäyksen nämä uudet voimat ovat sille vuorostaan antaneet. Ja jos liikkeen vauhti ei vastaa näiden tai noiden kärsimättömiä odotuksia, niin alkoot nämä

unohtako, että juuri työväenluokka on se, joka elävänä säilyttää englantilaisen kansallisuuteen parhaat puolet, ja että yhtäkään edistysaskelta, joka Englannissa kerran on voitettu, ei koskaan menetetä. Vaikka vanhojen chartistien pojat eivät edellä mainituista syistä olleetkaan aivan sellaisia kuin saattoi odottaa, niin näyttää kuitenkin siltä kuin olisivat pojan pojat isoisiensä veroisia.

Europan työväenluokan voitto ei kuitenkaan riipu yksinomaan Englannista. Sen voi tehdä varmaksi vain vähintään Englannin, Ranskan ja Saksan yhteistoiminta. Kummaisessakin viimemainitussa maassa on työväenliike hyvän matkaa englantilaisen edellä. Saksassa on se jopa mitattavan matkan päässä voitosta. Sen edistys siellä 25 vuoden aikana on vertaansa vailla. Se liikkuu eteenpäin alati kasvavalla vauhdilla. Kun Saksan porvaristo on näyttänyt, kuinka surkeaa poliittisten kykyjen, kurin, rohkeuden ja tarmon puutetta se kärsii, niin on Saksan työväenluokka osoittanut, että sillä on kaikkia näitä ominaisuuksia runsain määrin. Lähes 400 vuotta sitten oli Saksa Europan keskiluokan ensimmäisen nousun lähtökohtana; olisikohan asiain nykyisillään ollen mahdotonta, että Saksa tulee olemaan myös Europan proletariaatin ensimmäisen suuren voiton näyttämönä?

Huhtikuun 20 pnä 1892.

Отв. редактор Т. Рантала

Техн. редактор Ф. Фрумкина

Уполномоч. Главлита АКССР № В-650

Кирья № 205

Заказ № 3467

1½ п/л. Кол. зн. на п/л. 43.000

Тираж 2000

Формат бумаги 82×110

Сдано в набор 20/XII-35

Подписано к печати 23/I-36

Госуд. тип. им. Анохина, Петрозаводск Пушкинская № 7

Hinta 50 kop.

Ф. Энгельс: Об историческом материализме

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО «КИРЬЯ»
ПЕТРОЗАВОДСК, 1936 г.